

КОЕФІЦІЄНТ УВ'ЯЗНЕНИХ У ДЕРЖАВАХ СВІТУ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Тимчук О.Л.

кандидат юридичних наук, доцент,
Класичний приватний університет

Анотація

У статті проаналізовано різні аспекти коефіцієнта ув'язнених у країнах світу. Здійснено порівняльний аналіз індексу ув'язнених із ключовими правовими, політичними та соціально-економічними індикаторами розвитку держав (рівень і структура злочинності, розмір ВВП на душу населення, тип політичного режиму тощо).

Ключові слова

Злочинність, кримінально-правова політика, ув'язнені, кримінальне покарання, позбавлення волі, ВВП на душу населення, політичний режим, культура.

Аннотация

В статье проанализированы различные аспекты коэффициента заключенных в странах мира. Проведен сравнительный анализ индекса заключенных с ключевыми правовыми, политическими и социально-экономическими индикаторами развития государств (уровень и структура преступности, ВВП на душу населения, тип политического режима и др.).

Ключевые слова

Преступность, уголовно-правовая политика, заключенные, уголовное наказание, лишение свободы, ВВП на душу населения, политический режим, культура.

Annotation

The article analyzes the various aspects of indicator of the ratio of prisoners in the world. The comparative analysis of the index of prisoners with key legal, political and socio-economic indicators of development of state (the level and structure of crime, GDP per capita, the type of political regime etc.).

Key words

Crime, criminal law policy, prisoners, criminal punishment, imprisonment, GDP per capita, political regime, culture.

I. Вступ

Одним із ключових інтегральних показників суворості кримінальної юстиції є кількість ув'язнених у розрахунку на 100 тис. жителів (так званий коефіцієнт, або індекс ув'язнених). Такий показник дає змогу оцінити рівень ліберальності/репресивності кримінально-правової політики держави, який залежить від цілого ряду різних за змістом чинників. Доводиться констатувати, що в українській науковій літературі відсутні

дослідження, які б стосувалися аналізу зв'язку кількості ув'язнених із відповідними показниками розвитку тієї чи іншої держави. Наявні у вітчизняній науці праці стосуються кримінально-правової політики в цілому (П. Фріс), позбавлення волі як кримінального покарання (Т. Денисова, М. Хавронюк) або питань суто пенітенціарного характеру (І. Богатирьов, Н. Калашінк, Ю. Чеботарьова, М. Яцицин). Більший інтерес ці питання викликають у російських науковців (О. Ведернікова, Я. Гілінський, В. Лунєєв, Д. Шестаков), але все одно практично немає розвідок порівняльно-правового характеру. У зв'язку із цим актуальність дослідження в цьому напрямку не викликає сумнівів.

II. Постановка завдання

Метою статті є загальна характеристика коефіцієнта ув'язнених у державах і регіонах світу, а також спроба встановлення залежностей цього показника від цивілізаційної належності країни, основних соціально-економічних індикаторів, політичного режиму, рівня та структури злочинності з метою виявлення відповідних тенденцій.

III. Результати

Найбільш повні дані про кількість ув'язнених у світі містять звіти Міжнародного центру в'язничних досліджень, який був створений у Школі права Королівського коледжу Лондона у 1997 р. Наявні дані цього Центру на 2008 р. охоплюють 187 держав світу, включаючи 185 країн – учасниць ООН та дві невизнані країни (Тайвань і Косово). Є також дані по багатьом несамоглядним (залежним) територіям [1]. У цьому звіті в'язнями вважаються як ті особи, що були засуджені до позбавлення волі та реально відбувають це покарання в пенітенціарних установах, так і особи, які знаходяться в місцях попереднього ув'язнення як підозрювані чи обвинувачені до винесення вироку або іншого судового рішення. При цьому в деяких державах більшість в'язнів належить саме до останньої категорії, тобто є попередньо ув'язненими (Ліберія – 97,3%, Малі – 89%, Туреччина – 51%). Цей показник є високим і в деяких державах Європи (Італія – 48%, Швейцарія – 40%). Для порівняння, в Україні він становить 24,5%, що на рівні Норвегії та Монголії. Такої категорії осіб узагалі немає серед ув'язнених в Сан-Марино,

Тувалу і Науру. Інформація по трьох державах (КНР, ЦАР, ДРК) відсутня [2].

На підставі даних Центру за коефіцієнтом ув'язнених (кількість в'язнів на 100 тис. жителів) усі держави світу можна поділити на сім груп:

1) держави з *максимальним показником* ув'язнених (більше 500): США, Росія, Сент-Кітс і Невіс, Куба та Руанда;

2) держави з *дуже високим показником* ув'язнених (від 400 до 500): Багамські острови, Грузія, Гренада, Беліз і Палау;

3) держави з *високим показником* ув'язнених (від 300 до 400) – усього їх 16, зокрема, Таїланд, Україна, Чилі, Ізраїль, ПАР, Казахстан, Білорусь, Суринам, Домініка;

4) держави з *показником* ув'язнених *вище середнього* (від 200 до 300) – усього їх 22, зокрема, Мексика, Польща, Молдова, Бразилія, Естонія, Сінгапур, Іран, ОАЕ;

5) держави з *середнім показником* ув'язнених (від 100 до 200) – усього їх 56, зокрема, Угорщина, Велика Британія, Алжир, Туреччина, Колумбія, Нова Зеландія, Греція, Таджикистан, Філіппіни, Канада, Китай, Вірменія, Аргентина;

6) держави з *низьким показником* ув'язнених (від 50 до 100) – усього їх 58, зокрема, Бангладеш, Гана, Пакистан, Індонезія, Гватемала, Данія, Боснія і Герцеговина, Камбоджа, Мадагаскар, Швеція, Швейцарія;

7) держави з *мінімальним показником* ув'язнених (до 50) – усього їх 24, зокрема, Афганістан, Ісландія, Андорра, Судан, Індія, Непал, Ліхтенштейн, Мавританія.

Найвища питома вага ув'язнених-жінок – у Ліхтенштейні (28,6%), Монако (22,2%) та Мальдівах (21,6%), а найменша – в Сент-Кітс і Невісі та Тонзі (по 0,9%). При цьому в п'яти державах світу (Науру, Сан-Марино, Тувалу, Вануату, Соломонові острови) серед ув'язнених немає жодної жінки. Відповідний показник для України становить 6,1% (на рівні Норвегії та Перу) [3]. За таким показником, як питома вага серед ув'язнених іноземців, лідирують ОАЕ (92,2%), Андорра і Монако (по 83,3%). Найменше іноземних ув'язнених на Мадагаскарі (0,1%). У Тувалу, Науру, Кірібаті та Сан-Марино ув'язнених іноземців взагалі немає. Відповідний показник для України – 1,6% [4].

Статистичні дані за останні 10–20 років свідчать про поступове зростання кількості ув'язнених у більшості країн світу. Цю тенденцію щодо розвинутих західних держав наприкінці 1990-х рр. прогнозував відомий норвезький кримінолог Н. Крісті [5]. Стосовно коефіцієнта ув'язнених у різних регіонах планети можна зазначити таке. При середньосвітовому показнику 157 в державах ЄС він становить 137, що у 5,5 раза менше, ніж, наприклад, у США. Водночас в інших розвинутих державах цей показник дещо нижчий,

ніж у ЄС: в Австралії – 129, Канаді – 116, Японії – 63 і лише в Новій Зеландії – 197. У Європі найменший рівень ув'язнених в Андоррі (37) та в Ісландії (44), а серед власне держав ЄС – в Данії (63). Дуже високі показники в Європі демонструють країни Балтії: Латвія (319), Естонія (273) та Литва (234). В Латинській Америці середній індекс ув'язнених становить 200, в Африці – 117 (без Руанди – 107), на пострадянському просторі – 274. Серед регіонів планети найнижчий індекс ув'язнених у державах Океанії – 103 (без Палау – всього 63), а найвищий у Вест-Індії – 350 (а якщо рахувати лише англомовні держави – 372). У Латинській Америці найвищий коефіцієнт ув'язнених в Сент-Кітс і Невісі (660, друге місце у світі), а найменший – у Гватемалі (59); в Африці – у Руанді (593) та в Буркіна-Фасо (23), відповідно; на Близькому Сході – в Ізраїлі (325) і Катарі (55) відповідно, в Океанії – в Палау (478) і Науру (23), відповідно; в Південній, Східній та Південно-Східній Азії – на Мальдівах (343) і в Східному Тиморі (15., останнє місце у світі), відповідно; на пострадянському просторі – в РФ (620) і в Таджикистані (109), відповідно.

Україна за коефіцієнтом ув'язнених (314) у 2008 р. посідала 25 місце у світі, розмістившись між Сент-Люсією (303) та Латвією (319), випереджаючи більшість держав колишнього СРСР, крім РФ, Грузії, Білорусі та Казахстану. Хоча за останні десятиріччя простежується позитивна тенденція до зменшення як абсолютної, так і відносної кількості ув'язнених в Україні (наприкінці 1990-х рр. наша держава входила за цим показником до першої десятки у світі), проте все одно, враховуючи реальні масштаби і структуру злочинності, такі цифри є дуже високими. Загальний рівень злочинності в Україні (в 2009 р. – усього 935 на 100 тис. жителів) нижчий за всі держави ЄС [6]. Для порівняння, найвищий цей показник у Швеції (14 875), а найнижчий – на Кіпрі (962). Індекс окремих злочинів в Україні у 2009 р. склав: зґвалтувань із замахами – 1,64 (найнижчий рівень серед держав ЄС; для порівняння: Болгарія – 2,6, Румунія – 5,2, Польща – 5,2, ФРН – 9,9, Франція – 16,9, Велика Британія – 23, Швеція – 59); розбоїв – 11 (найнижчий рівень серед держав ЄС; для порівняння: рівень нападів в Західній Європі – 139, у Східній Європі – 27, зокрема, Кіпр – 16, Хорватія – 25, Сербія – 37, Румунія – 44, Болгарія – 47,6, Польща – 76, Угорщина – 127, Фінляндія – 613, Швеція – 913); грабежів – 60 (в Європі – 50–100, наприклад, ФРН – 65, Естонія – 75, Нідерланди – 84, Швеція – 96, Португалія – 174, Іспанія – 222; в тринадцяти державах нижче, зокрема, Польща – 55, Чехія – 45, Болгарія – 38, Угорщина – 31, Румунія – 11,5), крадіжок – 380,5 (середній

рівень у Східній Європі – 590, в Західній Європі – 2170, зокрема, Швеція та Бельгія – більше 4000, Нідерланди – 3750, Данія – 3100, Норвегія і ФРН – більше 2000, Греція – 550-600, Болгарія – 595, Польща – 656, Хорватія – 650, Чехія – 1 277, Угорщина – 1 288 і лише в трьох державах ЄС цей показник нижче українського: в Словаччині – 370, в Румунії – 206 і менше 200 на Кіпрі) [7; 8]. Високим за європейськими мірками в нашій державі є лише рівень умисних вбивств – 5,4 (із замахами). Для порівняння: ФРН – 0,88, Польща – 1,28, Чехія – 1,33, Угорщина – 1,64, Швеція – 2,24, Румунія – 2,5, Болгарія – 3. Вищий, ніж в Україні, цей показник лише в країнах Балтії [9].

Із наведених фактів видно, що такий коефіцієнт ув'язнених в Україні є свідченням занадто репресивної кримінально-правової політики в нашій державі, зокрема, успадкованої з радянських часів віри суддів у позитивну “виправну” роль позбавлення волі як покарання, до якого засуджується 22–25% винних. Більше того, за даними на початок 2010 р., індекс ув'язнених в Україні зріс до 321 (в абсолютних цифрах – 147 тис. осіб). Таким чином, у нашій державі кількість в'язнів зросла вперше за останні 7 років [10]. Близький до українського коефіцієнт ув'язнених мають Чилі та Ізраїль, загальний індекс злочинності в яких у 2004 р. становив 8191 і 8139, відповідно. З іншого боку, наприклад, в Молдові коефіцієнт ув'язнених 227 при індексі злочинності 670, а в Румунії і Болгарії – 125 при індексах злочинності 1307 і 1801, відповідно.

Доцільно порівняти коефіцієнт ув'язнених із основними соціальними та політико-правовими індикаторами країн світу. Зокрема, порівняння індексу ув'язнених із рівнем ВВП на душу населення (далі – на д.н.) як ключовим показником соціально-економічного розвитку держав дає змогу констатувати відсутність однозначної залежності між ними. Так, до десятки світових лідерів за цим показником – дані МВФ за 2009 р. – входять як розвинуті заможні держави (США, 46 400 дол.), держави із високим рівнем доходів (Багами, 26 800 дол.), держави із рівнем доходів вище середнього (РФ, 15 000 дол.; Сент-Кітс і Невіс, 13 400 дол.), держави із середнім рівнем доходів (Гренада, 11 000 дол.; Куба, 9 700 дол.; Палау, 8 100 дол.; Беліз, 7 900 дол.), одна бідна (Грузія; 4 700 дол.) і одна дуже бідна (Руанда, 1 092 дол.) країна [11]. Водночас серед десятки держав із найнижчим коефіцієнтом ув'язнених домінують найбідніші, зокрема Східний Тимор (2526 дол.), Буркіна-Фасо (1303 дол.), Тувалу (1600 дол.), Непал (1197 дол.), Мавританія (2086 дол.), Нігерія (2199 дол.), Коморські острови (1163 дол.), ЦАР (754 дол.). Дещо заможніша Науру

(5000 дол.), а надвисокий показник має лише Ліхтенштейн (згідно з даними ООН за 2007 р. – найзаможніша держава у світі; ВВП на д.н. 122 000 дол.).

Не простежується однозначної залежності між індексом ув'язнених та типом політичного режиму тієї чи іншої держави. Для оцінки політичних режимів використані дані експертів британського часопису *Economist* [12], а по країнах, які не охоплені цим дослідженням, – дані правозахисної організації *Freedom house* [13]. З першої десятки країн-лідерів за цим показником демократичні політичні режими мають шість (США, Сент-Кітс і Невіс, Палау, Беліз, Гренада, Багами), в двох (Грузія та РФ) існують “гібридні режими”, які поєднують елементи демократії та авторитаризму, в одній державі – авторитарний режим (Руанда) і ще в одній – тоталітарний (Куба). Цікаво, що тоталітарним державам загалом не властива велика кількість в'язнів, як це можна було б припустити. З-поміж тоталітарних країн найвищий коефіцієнт ув'язнених саме на Кубі (531), а найменший – у Судані (36). В багатьох авторитарних державах індекс ув'язнених низький або дуже низький. Це стосується, зокрема, Сирії (58; менше, ніж в Японії) та Лаосу (69; менше, ніж в Норвегії). Аналогічна ситуація в багатьох африканських автократіях (Мавританія, ЦАР, Комори, Конго, Буркіна-Фасо). Серед десятки держав з найнижчим індексом ув'язнених демократичними є лише Ліхтенштейн, Науру та Східний Тимор. Усі інші є автократіями або “гібридними” режимами. Тому, очевидно, що, хоча тип політичного режиму і впливає на кримінально-правову політику держави (зокрема, і кількість в'язнів), цей вплив опосередковується багатьма іншими чинниками, хоча все ж, як правило, авторитаризм призводить до збільшення кількості ув'язнених, особливо після військових переворотів. Не простежується такої залежності й на пострадянському просторі – достатньо порівняти цілком демократичну Латвію та авторитарну Білорусь, коефіцієнт ув'язнених у яких не дуже відрізняється (319 та 385, відповідно). Низький рівень заповнення в'язниць у явно авторитарному Таджикистані (109 – як і в Греції).

Якщо порівняти індекс ув'язнених із загальним рівнем злочинності [7; 14, с. 60–100], то і тут можна побачити відсутність лінійної залежності між цими показниками: далеко не в усіх державах із високим рівнем злочинності високий показник ув'язнених, як можна було б припустити. При цьому це стосується як розвинутих західних держав, так і країн “третього світу”. Декілька найбільш красномовних прикладів. Саудівська Аравія, рівень злочинності в якій дуже низький (індекс у 2002 р. – всього 387), має практично такий самий показник, що і кримі-

ногенна Ямайка (178 і 174, відповідно). Можна припустити, що одним із ключових чинників, що визначає індекс ув'язнених у конкретній державі, є не рівень загальної злочинності як такий, а її структура, зокрема питома вага насильницьких злочинів у поєднанні з таким фактором, як ліберальність/репресивність кримінально-правової політики. Наприклад, у Колумбії з її величезною насильницькою злочинністю цей показник становить 165 (60-те місце у світі), що на одному рівні з Іспанією; в ОАЕ майже стільки ув'язнених (238), скільки в Бразилії (242). Венесуела та Гаїті, рівень насильницької злочинності в яких дуже високий, за коефіцієнтом ув'язнених (85 і 83, відповідно) поступаються більшості держав ЄС, знаходячись на рівні Кіпру – найбезпечнішої європейської країни. Доволі незвичайним є приклад із Гватемалою, яка за індексом ув'язнених (59–153 місце у світі) поступається майже всім державам Європи і знаходиться на рівні Індонезії, злочинність у якій надзвичайно низька (коефіцієнт у 2005 р. всього 107) [15]. І це при тому, що Гватемала посідає 6 місце у світі за рівнем умисних вбивств, а також є одним із лідерів в Латинській Америці за кількістю пограбувань, збройних нападів та випадків торгівлі наркотиками, хоча загальний рівень злочинності в цій державі за офіційними даними невисокий (менше 500 на 100 тис. жителів). Для порівняння, індекс злочинності в Грузії становить всього 783 (у 2006 р. – 1352) [16], а коефіцієнт ув'язнених перевищує гватемальський у 7 разів. З іншого боку, Ісландія, яка є світовим лідером за рівнем злочинності (більше 24 000 у 2008 р.) [17], посідає 167 місце за індексом ув'язнених (44, рівень Афганістану), що пояснюється низьким рівнем насильницьких злочинів в цій державі та традиційним для Скандинавії лібералізмом у ставленні до порушників кримінального законодавства.

Надзвичайно низький коефіцієнт ув'язнених – 33 – в найбільшій за населенням демократії світу – Індії, в якій, не дивлячись на вкрай низький рівень життя (ВВП на д.н. 2 932 дол.), злочинність (індекс у 2008 р. – всього 182, у 2005-2006 рр. – 443), особливо насильницька, низька. Так, індекс умисних вбивств в Індії – 2,8, зґвалтувань – 1,9, вкрадення людей – 2,6, нападів – 23, грабів – 8,1, крадіжок – 27,5 [18]. Для порівняння, коефіцієнт засуджених у Китаї переважає індійський в 3,6 раза (119), що пояснюється переважно тоталітарною сутністю пануючого в КНР комуністичного режиму, однак за світовими мірками він є все ж невисоким. Більш того, за експертними оцінками правозахисних організацій рівень ув'язнених у Китаї досягає 218 (на 2008 р.). Можна знайти й деякі інші держави з низьким рів-

нем загальної та насильницької злочинності, з одного боку, і низьким індексом ув'язнених, з іншого (Непал, М'янма, Сирія, Кенія) [7].

Найнижчий у світі індекс ув'язнених фіксується в п'яти таких різних державах, як Східний Тимор (15), Ліхтенштейн (20), Науру (23), Буркіна-Фасо (23) та Непал (24). Таким чином, різниця між Східним Тимором та США становить 51 раз. Точних даних про рівень злочинності в Східному Тиморі у автора немає, однак деякі факти дають змогу оцінити коефіцієнт ув'язнених на острові як надзвичайно низький. Зокрема, у 2006 р. ця південносхідноазійська держава пережила масові безлади, які супроводжувалися погромами, нападами, пограбуваннями, вбивствами (загибло близько 50 осіб). У 2008 р. Східний Тимор пережив спробу державного перевороту: президент був поранений повстанцями, було запроваджено надзвичайний стан, а для підтримання правопорядку введені іноземні війська. Чимало осіб було затримано. Значна частина учасників цих безладів була засуджена до позбавлення волі, а тому аномально низький рівень наповнення пенітенціарних установ у цій державі можна пояснити лише невисоким рівнем загальнокримінальної злочинності та ультраліберальним ставленням влади як до політичних, так і до “звичайних” злочинців. Політичний режим Тимору оцінюється експертами як обмежено-демократичний і за цим показником він знаходиться на рівні Латвії, випереджаючи Болгарію та Румунію [12]. Водночас рівень нападів на Тиморі (169 на 100 тис. жителів), хоча і нижче середньосвітового (250), але назвати його низьким не можна. Рівень умисних вбивств становить 3 на 100 тис. (2008 р.) [19], що в цілому є низьким показником (приблизно на рівні Ірану, Болгарії або Індії). Цікаво буде зазначити, що в Саудівській Аравії та в ОАЕ індекс засуджених перевищує рівень Східного Тимору в 12 та 16 разів, відповідно. Це при тому, що рівень насильницької злочинності в цих арабських державах дуже низький.

Для адекватної оцінки ситуації із коефіцієнтом ув'язнених у світі слід враховувати, що нерідко в бідних державах “третього світу” значна частина злочинів залишаються невідомими правоохоронним органам через цілий ряд причин (низька ефективність їх роботи, умисне приховування злочинів через величезну корупцію, небажання потерпілих звертатися до поліції тощо), що в поєднанні з небажанням влади застосовувати до винних позбавлення волі через невелику кількість пенітенціарних установ і місць у них значною мірою і пояснює помірний, низький або дуже низький індекс ув'язнених у багатьох країнах Азії, Африки та Латинської Америки. Так, із тридцяти держав світу з найменшим коефіцієнтом ув'язнених, роз-

винутими є лише три (Ліхтенштейн, Андорра та Ісландія) і ще одна як нафтоекспортер має дуже високий рівень доходів (Катар). Жодна із цих держав не представляє Вест-Індію або Латинську Америку і три репрезентують Океанію (Вануату, Науру і Тувалу), але більшість країн цієї групи – африканські та азійські. Натомість з двадцяти держав із найвищим індексом ув'язнених половина репрезентує Карибський регіон і Латинську Америку, одна – Океанію (Палау), одна – Південну Азію (Мальдіви), чотири – пострадянський простір (РФ, Білорусь, Казахстан, Грузія), три – Африку (ПАР, Сейшели, Руанда) і одна – Північну Америку (США).

Аномально високий коефіцієнт ув'язнених у США пояснюється не стільки високим рівнем насильницької злочинності (хоча і цим теж), а, в першу чергу, дуже жорсткою, як для демократичної держави, кримінально-правовою політикою, що спрямована на ізоляцію осіб, які вчинили, навіть уперше, насильницькі злочини або неодноразово вчиняли інші злочини (як правило, тричі). При цьому насильницька злочинність у США має тенденцію до скорочення: у 1991 р. її індекс досяг максимуму і склав 758 на 100 тис. жителів, а у 2008 р. скоротився до 454. Рівень корисливих злочинів за цей період скоротився із 5140 до 3213. Рівень умисних вбивств впав із 9,8 до 5,4. Загальний рівень злочинності в США становить близько 3667 [20]. Парадоксально, але за останні десять років коефіцієнт ув'язнених в Росії дещо скоротився (із 729 у 1999 р. до 620 у 2008 р.), а в США, навпаки, зріс – із 682 до 760, відповідно (у 1990 р. – всього 465). Про масштаби застосування позбавлення волі в США свідчить той факт, що на цю державу, населення якої становить 5% світового, припадає 24% усіх в'язнів планети (близько 2,3 млн осіб), з яких більше 2/3 відбувають покарання за ненасильницькі злочини, зокрема, 500 тис. за злочини, пов'язані із наркотиками [21]. Подібна ситуація (поряд із застосуванням смертної кари) дає підстави російському вченому Я. Гілінському оцінювати США як не зовсім цивілізовану країну [22, с. 332]. Величезну кількість ув'язнених у таких державах, як Росія і США (“суспільства-в'язниці”), Н. Крісті називає моральною катастрофою [23].

IV. Висновки

Підсумовуючи викладене, можемо зробити такі висновки:

1. Застосування позбавлення волі як покарання, а отже, і коефіцієнт ув'язнених у державі, залежить від багатьох чинників як суто юридичних (обсяг криміналізованих діянь, латентна злочинність, рівень розкриття злочинів), так і соціально-політичних (тип політичного режиму, ефективність роботи поліції та суду, структура злочинності, зок-

рема, питома вага насильницьких та інших тяжких злочинів, за які найчастіше признається позбавлення волі, тощо), соціокультурних (особливості менталітету і правової культури суддів, пануюча релігія) тощо. Важливе значення має також загальна спрямованість кримінально-правової політики, тобто рівень її ліберальності/репресивності.

2. Масштаби заповнення пенітенціарних установ у різних державах світу варіюються від надзвичайно низького (менше 50 – переважно бідні аграрні держави Африки і Азії, а також Ліхтенштейн) до надзвичайно високого (США, РФ, Руанда, окремі країни Вест-Індії). Ані цивілізаційна приналежність, ані розмір ВВП на д.н., ані тип політичного режиму, ані рівень загальної злочинності як такої самі по собі не визначають безпосередньо високий/низький індекс ув'язнених у тій чи іншій країні. Серед регіонів світу найменше ув'язнених у країнах Океанії, деяких азійських та африканських, а найбільше – на Карибах.

3. В цілому у розвинутих державах загальний рівень злочинності вищий, ніж у країнах третього світу (але нижчий рівень насильницької злочинності) і значно кращі показники діяльності правоохоронних органів, а тому нижча латентність злочинів. Саме ці фактори частково й пояснюють вищий коефіцієнт ув'язнених у розвинутих державах порівняно із більшістю країн Африки, Азії та Латинської Америки. І навпаки, держави з високим рівнем насильницької злочинності (Вест-Індія, ПАР, Намібія) суттєво випереджають західні країни за індексом ув'язнених. У багатьох регіонах світу, включаючи розвинуті держави, впродовж останніх 10–20 років спостерігається тенденція до збільшення коефіцієнта ув'язнених, частково через зростання насильницької злочинності (в Європі – це злочини іммігрантів), але переважно через посилення суворості у ставленні до порушників кримінального законодавства під тиском політиків-популістів та громадської думки.

4. Наявний в окремих випадках збіг індексу ув'язнених між цілком відмінними за соціально-економічними показниками та цивілізаційною приналежністю країнами пояснюється різними за змістом факторами: переважно відносно високим рівнем злочинності в окремих демократичних державах (Нова Зеландія, Колумбія, Ямайка, Коста-Ріка), з одного боку, та підвищеною кримінально-правовою репресивністю ісламських авторитетів із низькою злочинністю (Іран, Лівія, Саудівська Аравія) – з іншого.

5. Зважаючи на низький загальний рівень злочинності та помірний рівень насильницьких злочинів в Україні (крім умисних вбивств), неприйнятно високий коефіцієнт ув'язнених у нашій державі пояснюється переважно історичними чинниками (важкий

радянський спадок) та особливостями правової культури суддів, які схильні до надмірної кримінальної репресії, що знаходить значну підтримку у населення, яке безпідставно вірить у позбавлення волі як ефективний засіб у протидії злочинності.

6. Соціокультурні, політико-правові та інші аспекти, пов'язані з індексом ув'язнених в державах світу, потребують подальших комплексних досліджень.

Література

1. Entire World – Prison Population Rates per 100,000 of the National Population. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_stats.php?area=all&category=wb_poprate.
2. Entire World-pretrial Detainees/remand Prisoners (percentage within the Prison Population). [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_stats.php?area=all&category=wb_pretrial.
3. Entire World – Female Prisoners (percentage within the Prison Population). [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_stats.php?area=all&category=wb_female.
4. Entire World – Female Prisoners (percentage within the Prison Population). [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_stats.php?area=all&category=wb_foreign.
5. Кристи Н. Борьба с преступностью как индустрия. Вперед, к Гулагу западного образца / Н. Кристи; [пер. с англ. А. Петрова, В. Пророковой; предисл. Я. Гилинского]. – 2-е изд. – М., 2001. – 216 с.
6. Стан та структура злочинності в Україні (2008–2009 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/233004;jsessionid=7F5A6387D9CB82DB0DFAAF3446115612>.
7. Values and Rates per 100,000 Total Population for All CTS Variables, Reproduced as Received, by country [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/Tenth-CTS-full.html>.
8. International Statistics on Crime and Criminal Justice [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unodc.org/documents/data-andanalysis/Crimestatistics/International_Statistics_on_Crime_and_Justice.pdf.
9. List of Countries by Intentional Homicide Rate [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_intentional_homicide_rate.
10. Number of Inmates in Ukraine Rises for First Time in 7 Years [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kyivpost.com/news/nation/detail/62887>.
11. Report for Selected Countries and Subjects. Gross Domestic Product Based on PPP per Capita [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=24&pr.y=7&sy=2009&ey=2009&scsm=1&ssd=1&sort=country&dsPPC&grp=0&a>.
12. The Economist Intelligence Unit's Index of Democracy 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://a330.g.akamai.net/7/330/25828/20081021185552/graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf>.
13. Freedom in the World 2010: Table of Independent Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.freedomhouse.org/uploads/fiw10/FIW_2010_Tables_and_Graphs.pdf.
14. Лунеев В.В. Эпоха глобализации и преступность / В.В. Лунеев. – М., 2007. – 272 с.
15. Number of Crime According to Police Territorial Jurisdiction, 2003–2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dds.bps.go.id/eng/tab_sub/view.php?label=1&daftar=1&id_subyek=34&notab=1.
16. Crimes in Georgia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=191&lang=eng.
17. Number of Offenses Registered by the Police 1999–2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.statice.is/Statistics/Health,-social-affairs-and-justi/Crime>.
18. Crime in India 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ncrb.nic.in/cii2008/home.htm>.
19. Osttimor [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://de.wikipedia.org/wiki/Osttimor>.
20. Crime in the USA, 1989–2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fbi.gov/ucr/cius2008/data/table_01.html.
21. United States Bureau of Justice Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/glance/tables/corr2tab.cfm>.
22. Гилинский Я.И. Криминология: курс лекций / Я.И. Гилинский. – СПб., 2002. – 384 с.
23. Современное преступление : лекция / Нильс Кристи [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.polit.ru/lectures/2006/10/18/kristi.html>.